

Spannende tocht langs resten 2000 jaar vaderlandse geschiedenis

DOMunder legt geheime Domplein bloot

TEKST PAUL DE GRAM FOTOGRAFIE ANNA VAN KOOIJ

Met de opening van DOMunder door minister Jet Bussemaker (cultuur) begin juni heeft het hart van het Utrechtse Domplein, tussen kerk en toren, een entree die bezoekers verleidt tot een spannende tocht onder de grond langs de archeologische resten van 2000 jaar vaderlandse geschiedenis. Uniek voor Nederland. Nooit eerder werd archeologie ontgraven met als doel het permanent toegankelijk en beleefbaar te maken voor een (inter) nationaal publiek van cultuurliefhebbers.

De geheimen van het Domplein zijn voorgoed blootgelegd. Sinds 3 juni gaan bezoekers via DOMunder onder het eeuwenoude plein op ontdekkingsstocht met een slimme zaklamp. Archeologie komt letterlijk tot leven als de lamp verhalen en animaties activeert.

In DOMunder is de geschiedenis te ervaren vanaf het moment dat de Romeinen rond 45 na Christus het castellum Trajectum bouwden. Te zien is waarom Utrecht in de middeleeuwen het centrum van Nederland was. Zelfs de verwoestende storm die in 1674 het schip van de Domkerk deed instorten, maken bezoekers mee. Kortom, de hele historie die verborgen ligt onder Domplein wordt op unieke wijze zichtbaar voor jong en oud.

Droom bewaarheid

Met de opening van DOMunder zien initiatiefnemers Theo van Wijk en Paul Baltus hun droom bewaarheid. Sinds Van Wijk in 1985 voor het eerst in aanraking kwam met een overblijfsel van de Romeinse castellummuur onder het binnehof van de toenmalige muziekschool aan het Domplein is hij gefascineerd door

de historische wereld onder het Utrechtse stadshart. In 2005 richtte hij samen met Baltus het Initiatief Domplein op. Doel: Utrechters, Nederlanders en de wereld iets te laten zien en beleven van de historie van dit stukje Nederland.

In 2010 werd in bestaande middeleeuwse kelders de eerste ondergrondse ruimte geopend en inmiddels hebben al velen kennis gemaakt met de belangwekkende geschiedenis van het Domplein. Wat de initiatiefnemers betreft was dat slechts het begin. DOMunder het grote gevolg.

Hart van Nederland

Bij de start acht jaar geleden, konden Van Wijk en Baltus niet bevroeden welke loop het project zou nemen. 'In eerste instantie hoopten we één pijlerfundament van de gotische Dom te mogen uitgraven en te laten zien. Die ene pijler werden er zes. 35 vierkante meter werden 350 vierkante meter,' zegt Baltus.

Centraal in DOMunder staat een profiel waarin alle zeven opeenvolgende archeologische lagen zichtbaar zijn. De bezoeker staat op het niveau van de Romeinse weg en ziet de resten van Romeinse castella, inclusief de (brand) laag van de

Bataafse opstand van 69, en vervolgens de romaanse en gotische Dom.

Als extra bonus geeft DOMunder een doorkijkje naar een mogelijk toekomstige ondergrondse ruimte op de plek van de Heilig Kruiskapel. In de hoek is verder ook een glimp op te vangen van de resten van de principia, het hoofdgebouw van het Romeinse castellum. 'Het project is daarmee een doorlopend proces. Het leidt niet alleen tot een archeologische beleving, maar ook tot nieuwe informatie en nieuwe archeologische inzichten,' aldus Baltus.

Beschermen en beleven

Versillende factoren maken dat Initiatief Domplein kon uitgroeien tot het enorme archeologische project dat het nu is. De eerste is het Verdrag van Malta, dat in 1992 ook door Nederland is ondertekend. Hierin zijn internationale regels vastgelegd over hoe om te gaan met cultureel erfgoed in de bodem. Uitgangspunt is het streven naar behoud en bescherming van archeologische waarden in situ. Met andere woorden: laat archeologisch materiaal zoveel mogelijk daar waar het is, in de grond. Tegelijkertijd beoogt het verdrag archeologie voor publiek toegankelijk te maken. Dat die twee uitgangspunten niet met elkaar in conflict komen op het Domplein komt door een tweede factor. 'We hadden het geluk dat in de jaren '20, '30 en '40 van de vorige eeuw uitgebreide opgravingen zijn gedaan door archeoloog Albert van Giffen. Niet alleen leverde ons dat ontzettend veel informatie op, maar – belangrijker nog – de grond was al verstoord. Dus de kans dat we schade zouden aanrichten aan

Minister Jet Bussemaker
opende DOMunder

originele archeologie was minimaal en de bewegingsruimte groter,' zegt Van Wijk. DOMunder is dan ook grotendeels in de twee sleuven van Van Giffen gebouwd. 'In zekere zin hebben we zijn opgraving nog eens dunnetjes overgedaan.'

Fusie

De derde factor die DOMunder in deze vorm mogelijk heeft gemaakt is de fusie van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek en de Rijksdienst voor Monumentenzorg tot Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Door het samengaan ontstond nieuw inzicht in de beleefbaarheid van archeologie. 'Het belang van het zichtbaar maken van de geschiedenis krijgt nu echt aandacht en daar wordt ook beleid op ontwikkeld. DOMunder past daar naadloos in,' aldus Van Wijk, die de goede samenwerking benadrukt tussen alle partijen: naast bevlogen medewerkers van de rijksdienst en de afdeling erfgoed van de gemeente Utrecht betrokken archeologen, architecten, beleidsmakers, het stadsbestuur, de Domkerk en tal van experts.

Technisch vernuft

Een belangrijke factor in de totstandkoming van DOMunder was ook de stand van de techniek. 'Twintig jaar geleden zou een project als dit niet mogelijk zijn geweest. Opgraven, conserveren en tentoonstellen, midden in de levende

stad, met zorg voor het erfgoed, dat vraagt om enorm veel technisch vernuft. De bouwkundige, klimaattechnische en conditioneringseisen zijn enorm. Het uitgangspunt blijft immers behoud van het erfgoed. Daarom wilden we de nieuwe situatie zoveel mogelijk op de oude laten lijken: de blootstelling aan licht, lucht, temperatuur en vochtigheid, het luistert allemaal heel nauw. Met moderne meet-technieken kunnen we alles monitoren en als veranderingen echt nodig zijn brengen we die heel gelijkmatig aan.'

DOMunder is een zoveel mogelijk gesloten systeem. Rondom zijn damwanden aangebracht. Samen met het dak vormt het centrum zo een 'doos' die alleen van onderen open blijft. 'Voor het aanbrengen van de wanden hebben we 380 sonderingen gedaan,' herinnert zich Van Wijk om de mate van zorgvuldigheid te onderstrepen. 'Om de dertig centimeter een sondering, om er absoluut zeker van te zijn dat we geen archeologie zouden verstoren. Daarna zijn de damwanden met een speciale stille techniek in de bodem gedrukt. Uit metingen bleken de veroorzaakte trillingen minder dan die van het passerend verkeer.'

Verrassingen

Zoals ieder archeologisch project zit ook dat op het Domplein vol verrassingen. Zo bleek een gietijzeren hoofdwaterleiding dwars door DOMunder heen te

lopen, net als een wirwar aan kabels en leidingen. In overleg met de desbetreffende nutsbedrijven en instanties zijn ze verlegd. Maar tegelijkertijd leverde dit weer een nieuwe 'schat' voor DOMunder op. 'Deze eerste waterleiding in Midden-Nederland is het toenmalige antwoord op de cholera-epidemie van 1876. Ook dat hoort bij de geschiedenis, en moeten we dus laten zien,' aldus Baltus. 'Bovendien liggen er ongetwijfeld nog meer schatten te wachten, zoals enkele grafkelders waarvan bekend is dat die er zijn, maar niet wat ze bevatten. DOMunder is dan ook nog lang niet uitontwikkeld. De opgravingswerkzaamheden gaan gewoon door. Ze maken onderdeel uit van de beleving. We willen de spanning en de fascinatie van de archeoloog die met zijn werk bezig is, overbrengen op het publiek. Uiteindelijk is DOMunder meer dan techniek of archeologisch materiaal. Het gaat om het verhaal. Aan de hand van de situatie ter plaatse, de vondsten en virtuele reconstructies willen we laten zien hoe het leven hier was.' ■

Dit artikel is afkomstig uit
MONUMENTAAL, nationaal
magazine over wonen, werken en
ontspannen in klassieke ambiance –
www.monumentaal.com.